MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

BUXORO VILOYAT PEDAGOGIK MAHORAT MAKRAZI

TILLARNI O'QITISH METODIKASI KAFEDRASI

"FILOLOGIYA FANLARINI O'QITISHDA XORIJIY TAJRIBALAR VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH"

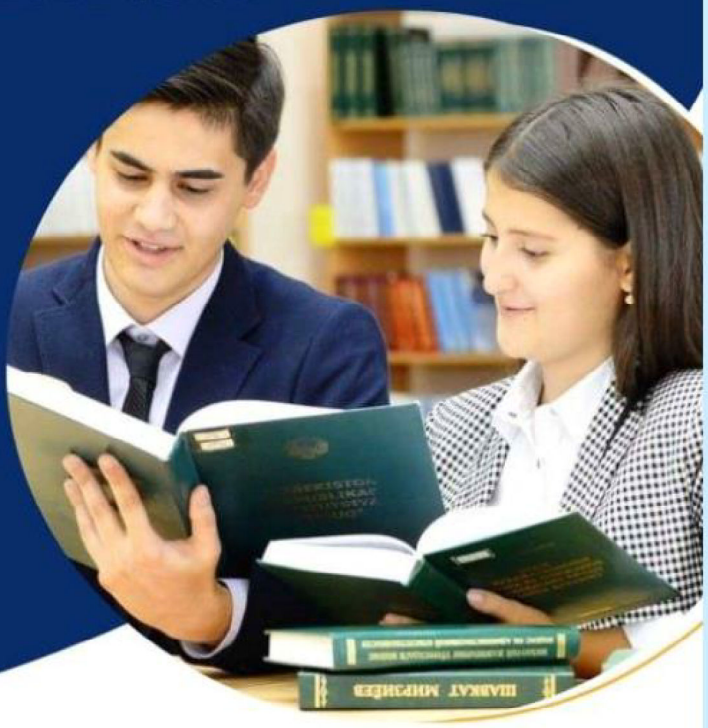

MAVZUSIDA RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA TO'PLAMI

Buxoro. 20-oktabr. 2025-yil

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI

BUXORO VILOYATI PEDAGOGIK MAHORAT MARKAZI

TILLARNI O‘QITISH METODIKASI KAFEDRASI

“FILOLOGIYA FANLARINI O‘QITISHDA XORIJIY TAJRIBALAR VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH”

Respublika ilmiy-amaliy konferensiya to‘plami

"ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА И ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРЕПОДАВАНИИ ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ НАУК"

Сборник материалов Республиканской научно-практической конференции

"THE USE OF FOREIGN EXPERIENCES AND DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE TEACHING OF PHILOLOGICAL SCIENCES"

Materials of the Republican Scientific and Practical Conference

BUXORO - 2025-yil, 20-oktabr

3-SHO’BA: BOSHLANG‘ICH SINFLARDA ONA TILI VA O‘QISH SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.

KOLLABORATIV TA’LIM MUHITIDA BOSHLANG‘ICH SINF O‘QISH SAVODXONLIGI DARSLARINI SAMARALI TASHKIL ETISHNING INNOVATSION SHAKLLARI

Aslanova Nozima Xakimovna
Maktabgacha, boshlang’ich va maxsus ta’lim metodikalari kafedrasi dotsenti, p.f.f.d (PhD)

Annotatasiya.

O‘qish savodxonligi — nafaqat ravon o’qish, balki matnni tushunish, tahlil qilish va fikr almashish qobiliyati hisoblanadi. Kollaborativ va innovatsion shakllar bu ko‘nikmalarni tezroq va chuqurroq rivojlantiradi. Shuningdek, global baholash (PIRLS) talablariga mos keluvchi kompetensiyalarni shakllantirish imkonini beradi. Maqolada kollaborativ muhitda o’qish savodxonligi darslarini tashkil etish yuzasidan tavsiyalar keltirilgan.

Tayanch tushunchalar: kollaboratsiya, o’quvchi, boshlang’ich sinf, o’qish savodxonligi, yondashuv, texnologiya, baholash, differensial.

Резюме

Грамотность чтения — это не только беглое чтение, но и способность понимать текст, анализировать его и обмениваться мнением. Коллаборативные и инновационные формы обучения способствуют более быстрому и глубокому развитию этих навыков. Кроме того, они позволяют формировать компетенции, соответствующие требованиям международного оценивания (PIRLS). В статье приведены рекомендации по организации уроков по развитию читательской грамотности в коллаборативной образовательной среде.

Ключевые слова: коллаборация, ученик, начальный класс, читательская грамотность, подход, технологии, оценивание, дифференциация.

Summary

Reading literacy is not only fluent reading but also the ability to comprehend a text, analyze it, and exchange opinions. Collaborative and innovative forms of instruction contribute to the faster and deeper development of these skills. Moreover, they enable the formation of competencies that meet the requirements of international assessments (PIRLS). The article provides recommendations for organizing lessons aimed at developing reading literacy in a collaborative learning environment.

Key concepts: collaboration, learner (student), primary grade, reading literacy, approach, technology, assessment, differentiation.

Ma’lumki, mamlakatimizda ta’lim jarayonini rivojlantirish asosiy va muhim yo’nalish hisoblanadi. Bunda ko’pgina baholash dasturlari qatorida PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) — to‘rtinchi sinf o‘quvchilarining matnni o‘qish va tushunish darajasini xalqaro miqyosda baholovchi tadqiqotga ishtiroki amalga oshirilmoqda. Bu tadqiqotlar mamlakatlar ta’lim sifatini solishtirish, zaif va kuchli tomonlarni aniqlash hamda ta’lim siyosatini rivojlantirish uchun muhim indikator hisoblanadi.

PIRLSga tayyorgarlik — nafaqat xalqaro reytingni yaxshilash, balki ichki ta’lim tizimini mustahkamlash, o‘quvchilarning amaliy o‘qish ko‘nikmalarini oshirish uchun strategik ahamiyatga ega.

O‘quvchilarning o‘qish savodxonligini kollaborativ usullar yordamida rivojlantirish, hamkorlikda fikrlash, muloqot va birgalikda natija yaratish ko‘nikmalarini shakllantirish, individual ehtiyojlarni hisobga olgan holda boshlang’ich sindlarda tashkil etiladigan darslarni innovatsion shakllarda tashkil etish ijobiy samara beradi.

Shunday ekan, har bir o’qituvchi asosiy pedagogik tamoyillar sifatida Vigotskiyning o‘zaro yordam va ijtimoiy muhitda o‘rganish, o’quv jarayonini faol va interfaol o‘qitish (“learning by doing”) yordamida amalga oshirish, ta’limda differensial yondashuv (topshiriqlarni barcha o‘quvchilarning o’rganish darajasiga

moslashtirish), formativ baholash va refleksiyaga asosiy e’tiborni qaratishi talab etiladi.

Ta’lim jarayonida innovatsion kollaborativ shakllar sirasiga kiruvchi

“think-pair-share” (o‘ylash — juftlikda muhokama — namoyish etish) texnikasida o‘quvchi avval o’z fikrini partadoshiga aytadi, keyin juftlikda fikr almashadilar, so’ng jamoaga aytadilar.

Misol uchun: Berilgan matn asosida “Qanday?”, “Qanaqa?” so’rog’iga javob beruvchi sifat-so’z turkumiga oid 2 ta so‘zdan iborat jumla tuzish — 1 daqiqa o‘ylash, 2 daqiqa juftlikda muhokama, 3 daqiqa sinf jamoasiga taqdimot qilish.

Bu texnikada kollaborativ ta’limning juftlikda va jamoada ishlash shakllari amalga oshiriladi.

“Jigsaw” (Mozaika) usuli ham kollaborativ shaklda ishlash uchun qulay usul hisoblanadi.

Bunda: Matn bo‘laklarga bo‘linadi, har bir guruh o’ziga tegishli matn qismini o‘rganib, so‘ng bir a’zosini“ekspert” sifatida boshqa guruhga yuboradi va ekspertlar tomonidan umumiy xulosalar yig‘iladi.

Misol: Badiiy matnni 4 qismga bo‘lib, bir guruh matn qahramonlari, boshqa guruhlar voqea, muammo va xulosalar bo‘yicha ishlaydi. Har bir matn xulosasi asosida bittadan maqol aytish o’quvchilarda matn turlari, badiiy asar janrlari haqida ma’lumot beradi.

“Reciprocal teaching” (o‘zaro o‘qitish) metodida o‘quvchilarga o‘zaro savol-javob, xulosalash, bashorat qilish va tushuntirish funksiyalarini bajarish vazifasi beriladi. Bunda matnni qismlarga bo‘lib mustaqil o‘qish, har qismga mos topshiriq tayyorlash, testlar tuzish, savol tuzish, qahramonlarni ajratib olish, rasm chizish kabi vazifalar tayyorlanadi. Bu kollaborativ usulda o’quvchilar matn ustida samarali ishlaydilar. Matn haqida to’liq tushunchalarga ega bo’ladilar.

Peer tutoring (tengdoshlar orasida hamkorlik) — bu ta’lim usulida tajribaliroq yoki yaxshi o‘qiydigan o‘quvchilar o‘z tengdoshlari yoki kichikroq yoshdagi o‘quvchilarga individual yoki kichik guruhlarda ta’limiy yordam berishadi.

Mixed-ability pairs (turli tayyorgarlik darajasidagi juftliklar) —bunda bir o‘quvchi ma’lum fan bo‘yicha yuqori bilim darajasiga ega, ikkinchisi esa pastroq darajada bo‘lib, birinchisi ikkinchisiga o‘rgatishi talab etiladi.

Project-based reading (Loyihaviy o‘qish) matn asosida kichik loyiha tayyorlash vazifasi beriladi. Bu loyiha rolli o‘yin, plakatga chizish, kichik kollajli kitobcha tayyorlash yoki broshyura tayyorlash shaklida bo’lsa maqsadga muvofiq.

Misol: “Mening sevimli qahramonim” loyihasida o‘quvchilar guruhlarga bo‘lib, qahramonni aks ettiradilar, uning xatti-harakatlarini sahnalashtiradilar yoki uning xususiyatlarini aks ettiruvchi plakat tayyorlaydilar.

O‘yin asosidagi vazifalar berish – bunda o‘qish mashqlarini o‘yin elementlari (bonuslar, darajalar, sovg’alar) bilan boyitish maqsadi turadi. Misol uchun: So‘z va jumla yaratuvchi “vazifalar” (qandaydir so‘zni topish, she’riy yoki maqolli xulosalar qilish) va boshqalar.

“Blended” kollaborativ o‘qish usuli - sinf ichidagi guruhiy ishlar va onlayn hamkorlik (forum, Padlet, koferensiya) kombinatsiyasi asosida tashkil etiladi. Misol uchun: Uyga vazifa — qisqa metrajli videoni tomosha qilib, taassurotlar asosida guruh muhokamasini tashkil etish lozim.

Kollaborativ yondashuv asosida tashkil etiladigan darslarda differentsiatsiya va inkluzivlik muhim o’rin tutadi. Bunda vazifalar modulli tarzda, ya’ni bir xil topshiriqni 3 (oson, o‘rta, qiyin) darajaga bo‘lib berish, visual vositalar va multisensor yondashuv: rasmlar, kartochkalar, harakatli mashqlar asosida tashkil etish, qo‘shimcha vaqt yoki soddalashtirilgan matnlar tanlash asosida berilishi lozim.

Bunda o’zbek adabiy tilning madaniy jihatlarni hisobga olish, baholash (formativ va summativ)ning qulay variantlarini tanlash, ya’ni formativ (kuzatuv

varag‘ini yuritish, peer-assessment (bir birini baholash), matn yuzasidan qisqa testlar (3–5 savol) asosida baholash muhim ahamiyatga ega.

Summativ, ya’ni portfoliolar (kundalik yozuvlar, audio/video materiallar), qiyosiy nazorat ishlari, ko‘rsatkichlar asosida to‘g‘ri o‘qilgan so‘zlar soni, matnni tushunish darajasi (savol-javob), o‘zaro yordam ko‘nikmalari baholanadi.

Bunda fasilitator sifatida o‘qituvchining roli yo‘l-yo‘riq berish, guruh ishini kuzatish, baholash, vazifalarni oldindan aniq taqsimlash va vaqtni boshqarish, ijtimoiy ko‘nikmalar rivoji uchun guruhlarda dinamikani aniqlash (har haftadagi o‘zgartirish) asosida amalga oshiriladi.

Dars jarayonida ba’zi o‘quvchilar passiv bo‘lishi mumkin. Shuning uchun aniq rollar: vaqt nazoratchisi, qayd etib boruvchi, taqdimotchi kabilar belgilanishi lozim.

Kollaborativ ta’lim muhitida innovatsion shakllarni tatbiq etish boshlang‘ich sinf o‘qish savodxonligi darslarini nafaqat texnologik jihatdan, balki o’quvchilar uchun mavzuni keng tushunish, ijtimoiy va hissiy rivojlanishni, hayotiy ko’nikmalarni egallashni sezilarli darajada yaxshilaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Jeanne Chall "Stages of Reading Development", Москва, “Просвещение”, 2016.
2. Marie Clay "Reading Recovery", Dallas, 2008.
3. Aslanova N.X. Boshlang’ich sinflarda matnni o’qish va uni tushunish darajasini shakllantirish. Monografiya. Buxoro. “Durdona”. 2023.
4. Aslanova N.X. Pedagogik kvalimetriya. Darslik. Buxoro. “Durdona”. 2024.

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA O‘QISH SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH

Oripov Sanat Otaqulovich
Buxoro viloyati Pedagogik mahorat markazi
metodik xizmat ko‘rsatish bo‘limi metodisti